

iscrpnim primjerima — na tri temeljne jedinice za proučavanje lokalne povijesti: gospodarskom imanju (manor), zemlji (land), općini-župi (parish). Kao posebne jedinice autor podrazumijeva još i crkvene posjede (church lands) i farme koje posjeduju bogate registre i zemljišnike.

Zanimljivo je i poglavlje o topografiji gradova unutar kojih Hoskins navodi primjere popraćene slikovnim priložima. A i ti slikovni prilozi sami po sebi predstavljaju »građu« za dopunsku analizu. U poglavljima o selu i gradu pisac govori o razlici tipova tih dviju vrsta naselja i povijesno-geografskim utjecajima koji su uvjetovali postanak takvih naselja. Ne radi se pritom jedino o osobitostima reljefa već i o mnogim drugim aspektima. O tome govore i postojeći dokumentarni izvori: stare fotografije i crteži, mape i planovi, oporuke, isprave o plaćanju poreza i sl., koje autor posebno obrađuje. U rasponu između 1524—1801. sačuvali su se dokumenti o stanovništvu toga razdoblja, o uzrocima smanjivanja broja ljudi u pojedinim mjestima te o demografskim kretanjima. Hoskins se osvrnuo i na značenje prezimena — tzv. antroponimiju. Autor za historiju formiranja porodičnih prezimena uzima kao primjer oblast Devon koja je obilovala osebnim patronimima.

Na taj je način omogućio stvaranje zaključka o migracijama, o stabilnosti i pokretljivosti stanovništva. U kratkom odjeljku toga poglavlja, s posebnim podnaslovom, autor sužava lokalnu povijest na »porodičnu historiju« (Family History). Kvantitativna demografska historija ostala je, začudo, izvan autorova interesa, iako u Engleskoj već desetljećima djeluju mnogi vrsni povjesničari-demografi, npr. Peter Laslett, autor poznatog djela Svijet koji smo izgubili (The World we have lost), prevedena na mnoge strane jezike (usp. talijansko izdanje Il mondo che abbiamo perduto, Milano 1979).

Hoskinsova knjiga dobro će poslužiti kao model svakom istraživaču lokalne povijesti. Autor upućuje kako se može što detaljnije istražiti prošlost nekog malog ambijenta, čak i onda kada se oskudijeva u pisanim izvorima — arhivskim ili tiskanim.

Slaven Bertoša

MAURICE LEVER, POVIJEST DVORSKIH LUDA, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1986. (Naslov originala: Maurice Lever, Le sceptre et la marotte / Histoire des fous de Cour, Librairie Arthème Fayard, Paris 1983)

Grafički zavod Hrvatske je u svojoj novopokrenutoj biblioteci »Biblioteka C« (urednik: Albert Goldstein) objavio nekoliko knjiga po tematici i stilu pristupačnih širem krugu čitalaca, a ujedno i zanimljivih stručnjacima iz područja društvenih znanosti. Nažalost, izbor knjiga (u odnosu na njihovu vrijednost) vrlo je neujednačen, tako da se vrijednost cjelokupne biblioteke ne može jednostavno definirati.

Knjiga Povijest dvorskih luda Mauricea Levera predstavlja zanimljivo i čitko pisano, kao i historiografski vrijedno ostvarenje. Za pohvalu je brzina kojom se ono nalazi u hrvatskom prijevodu, samo tri godine nakon francuskog izdanja. Prijevod je čitak, ali se omiču neke greške prilikom prevođenja imena.

Sam naslov francuskog originala *Le sceptre et la marotte* (Žezlo i palica lude) ukratko sažima njezin sadržaj. Autora najviše zanima odnos vlasti i ludosti i transformacije njihovog međuočnosa u vremenu. Prva četiri poglavlja mogu se shvatiti kao uvodni dio, poglavlja od petog do devetog poviješću dvorskih luda u užem smislu, a na kraju se nalazi Epilog pod naslovom »Luda danas« (str. 223—229)

koji predstavlja razmišljanja o ulozi ludosti u aktualnoj političkoj situaciji Francuske. Poglavlje je vrlo zanimljivo, ali i dosta teško prativo ako čitalac nije upućen u aktualni francuski politički život.

Prvo poglavlje »Božanska ludost« (str. 7—26) donosi u neku ruku »pretpovijest« srednjovjekovnog tretiranja ludosti. Najveći dio poglavlja posvećen je svečanostima luda (Svetkovini glupana, Svečanosti nevinih), koje se tokom srednjeg vijeka održavaju u periodu od Božića do Sv. Tri kralja. Njihov postanak povezuje se sa saturnalijama i drugim sličnim antičkim svečanostima. Autor upozorava na tri osnovne karakteristike Svečanosti luda: njihovu opuštajuću ulogu, dočaravanje mita o jednakosti zlatnog doba i razotkrivanje moći. Prikazuje stav crkve prema navedenim svečanostima, koji je uglavnom bio protivan »hinjenoj ludosti« i njezin odnos prema pravoj ludosti, koju uglavnom zaštićuje. Zanimljive su autorove analize o teološkoj dimenziji ludosti (lik Krista lakrdijaša) koje argumentira i pojedinih likovnim prikazima. Zanimljiv je tretman poznatog grafita iz Pompeja, koji se obično tretirao kao protukršćanski ispad, a kojem autor daje potpuno novo tumačenje. Nejasno je kako autor navedeni grafit datira u 3. stoljeće, s obzirom na propast Pompeja u 1. stoljeću. Neobičan je i njegov tretman goliarda (str. 22—24. usp. J. Le Goff, *Intelektualci u srednjem vijeku*, Zagreb 1982, str. 31—32). Autor se osvrće i na odnos renesanse prema ludosti, kojoj odriče božansku mudrost, ali čuva uspomenu na nju (usp. Gargantua i Pantagruel od Rabelaisa).

Drugo poglavlje »Čovjek s palicom lude« (str. 27—53) bavi se ikonografijom ludosti i njezinom simbolikom. Prvom slikom lude smatra jednu s margina psaltira iz Würzburga oko 1350. godine. Osvrće se na tretman ludosti kao izričito negativne pojave u »Brodu luda« Sebastijana Branta iz 1494. godine sa gravirama Alberta Dürera i uopće na takav tretman u tom periodu. Također analizira preživljavanje simbolike ludosti do naših dana (karte, tarot).

Treće poglavlje »Kolektivna luda« (str. 55—74) bavi se problemom lude kao kolektivnog zabavljača (npr. lude cehova, vojnih jedinica, »gradske lude«) i manifestacijama kolektivnih ludovanja (npr. karnevalske igre i bratstva zvana vesela ili lakrdijaška). Navodi niz takvih bratstava i upozorava na njihovu funkciju kao potajnih udruženja koja kroz prizmu parodije utječu na život društva.

Četvrto poglavlje »Kućna luda« (str. 75—96) bavi se plemićkim i kraljevskim ludama do perioda njihove institucionalizacije tokom XIV. stoljeća. Objašnjava njihov status kao sastavnog dijela kraljevske i plemićke menažerije, kao i o sistemu njihovog biranja i obrazovanja. I u ovom poglavlju autor se osvrće na takve pojave od ranijeg perioda i proteže ih do u naše doba (konkretno od grčke mitologije i Starog zavjeta do anatomskog muzeja dr. Spitznera u XX. stoljeću).

Slijedeća poglavlja bave se poviješću dvorskih luda francuskog dvora od XIV. do XVIII. stoljeća. Prvo od njih »Institucionalna luda« (str. 97—128) ocrtava položaj lude u XIV. i XV. stoljeću. Luda se kao dio francuskog dvora prvi put javlja 1316. godine na dvoru Filipa V, koji svoju ludu Geoffroya diže na rang službene lude. Vezu kralja i lude autor tumači kao negaciju i ogledalo u kojem se ogledaju svijet i kralj.

Šesto poglavlje »Morozof ili luda-mudrac« (str. 129—150) bavi se preokretom u tretmanu lude u drugoj polovini XV. i početkom XVI. stoljeća. Ludost dobiva demistifikatorsku ulogu (usp. Pohvalu ludosti Erazma Roterdamskog). Autor taj razvoj prati kroz biografije Tribouleta (lude Luja XII i Franje I), kojeg spominje i Rabelais, Brusqueta (lude Henrika II, Franje II i Karla IX) i Thonya (lude Henrika II, Franje II i Karla IX).

Sedmo poglavlje »Romantična luda« (str. 151—168) ocrtava paradoksalnu mješavinu moći i ludosti od perioda Karla IX. Iznosi je kroz biografije Sibilota i Chicota (lude Henrika III i Henrika IV).

Osmo poglavlje »Politička luda« (str. 169—203) iznosi transformaciju lude od »prvaka subverzije svedenog na ulogu papučara burbonske ideologije« (str. 195). Luda postaje kraljev savjetnik, obavještajac o javnom mišljenju i popularizator kraljevih misli pred masama. Ludama se služe i polemičari, te su brojni pamfleti objavljeni pod njihovim imenima. Autor to prati kroz biografije Mathurine (žene-lude Henrika III, Henrika IV i Luja XIII) i Meštra Guillaumea (lude Henrika IV i Luja XIII), te Angouleventa (»Princa luda«, predsjednika društva »Bezbrizna djeca« u onodobnom Parizu) i Tristana Guerina (lude Margarete Valois). Zanimljiv je i dio o polemici Meštra Guillaumea (personifikacije pariškog puka) i Jacquesa Bonhommea (arhetipa seljaka u gradskoj mašti).

Posljednje poglavlje »Turobno zadovoljstvo...« (str. 205—222) opisuje propast dvorskih luda zbog uspona apsolutne vlasti francuskih kraljeva u toku XVII. i XVIII. stoljeća i okretanja drugim oblicima zabave. To stanje ocrtava kroz živote Maraisa (plesaća-šaljivčine Luja XIII), Jeana Douceta (seljaka-lude Luja XIII) i posljednje lude francuskog dvora Angelya (lude Luja XIV), te kroz neke druge manifestacije satire i komike u navedenom periodu (do francuske revolucije).

Knjiga je popraćena znanstvenim aparatom (bilješke i bibliografija), što joj također podiže uporabljivost i vrijednost. Većina tih knjiga nažalost nije dostupna u Zagrebu. Čitajući knjigu nameću se mnoga pitanja i dobivaju ideje za primjenu i provjeravanje navedenih postavki. Bilo bi zanimljivo proučiti pojedine manifestacije »ludosti« u našem materijalu, ali za to ne postoje predradnje, kao što postoje u Francuskoj i drugim zemljama. Mislim da je prijevod ovog djela, makar se bavi problematikom koja je u našoj historiografiji dosad uglavnom bila nezapažena, vrlo značajan poticaj za proširenje tematike istraživanja, barem u oblasti kolektivnih proživljavanja ludosti za koje bi se i u našem materijalu moglo naći oslonca.

Damir Karbić

NORMAN FOSTER, HODOČASNICI, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1986. (Naslov originala: Die Pilger — Reiselust in Gottes Namen, Wolfgang Krüger Verlag, 1982.)

Rijetka pojava u našim knjižarama su djela stranih autora s područja povijesnih znanosti. Praznina koja time nastaje jednako je proširena na period antičke, srednjovjekovne i novije povijesti. One koje zanima srednjovjekovna povijest zainteresirat će djelo »Hodočasnici« Normana Fostera.

Hodočasništvo, kao sastavni dio srednjovjekovnog načina života, određeno je religijskim, psihološkim i kulturnim činiocima, pa je time zanimljivo ne samo za povjesničare već i za sve one koji iz općekulturnih pobuda žele saznati nešto više o tome aspektu srednjeg vijeka. Norman Foster, u neke vrste uvodu »Tragovima hodočasnika« nagovještava stil pisanja — popularno-znanstveni — koji je karakterističan za čitavo djelo i kojim postiže efekt razumljivosti u širokom krugu čitalaca. U težnji da se približi čitaocu, odnosno da mu približi srednji vijek, autor osuvremenjuje neke pojmove (npr. samostani = hoteli, str. 77; hodočasnici = turisti, str. 11). No time ne pojašnjava pojmove, jer se takvim poistovjećivanjem pojmu pridaju neke vrijednosti karakteristične za drugo razdoblje. Zapravo postiže suprotan efekt: nerazumijevanje njihovog pravog značenja. Što se tiče samog sadržaja djela važno je napomenuti osnovni stav autora, koji bi se mogao ovako sažeti: Crkva, odnosno njezin institucionalni dio, poticala je hodočašća da bi napunila svoje trezore. Pritom se koristila osjećajem grijeha koji postoji u svakom kršća-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

HISTORIJSKI ZBORNİK GOD. XL (1) str. 1—470, Zagreb 1987.

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUS, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 5000 din.

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1988.